

MIPA

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelma

MILTÄ NÄYTTÄÄ MIELENTERVEYS- JA PÄIHDEJÄRJESTÖISSÄ TULEVAISUUS SOTE-UUDISTUKSEN KYNNYKSELLÄ?

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelman (MIPA) neljäs työpaja toteutettiin Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin Kalasataman kampuksella. Paikalle oli saapunut 40 osallistujaa hankkeeseen osallistuvista kymmenestä eri järjestöstä. Mukana oli kokemusasiantuntijoita, vapaaehtoisia, hankkeen tutkijoita, järjestöjen johtoa ja työntekijöitä keskustelemassa ja kommentoimassa tutkimushankkeiden tuloksia. MIPA-työpajat mahdollistavat uudenlaisen käytännön, jossa tutkijat käyvät vuoropuhelua järjestökentän kanssa koko tutkimushankkeen ajan.

Keitä järjestöissä tavoitetaan?

Tutkija Sari Jurvansuun (EHYT ry) mukaan päihde- ja mielenterveysjärjestöt tavoittavat avun, tuen ja toiminnan piiriin päihde- ja mielenterveyskuntoutujia/-toipujia, akuutteja ongelmia omaavia sekä heidän omaisiaan, mutta myös muita ihmisryhmiä, kuten työttömät, yksinäiset, huono-osaiset ja asunnottomat. Neljännes paikallisista päihdeyhdistyksistä nimesi toimintansa keskeiseksi kohderyhmäksi mielenterveyskuntoutujat, yhtä suuri osuus mielenterveysyhdistyksistä nimesi päihdekuntoutujat, ja yli puolet vastanneista järjestöistä näki päihde- ja mielenterveysongelmien yhteisesiintyvyyden merkittäväksi ongelmaksi kohderyhmässään. Tulokset korostavat tarvetta päihde- ja mielenterveysjärjestöjen yhteistyölle. Eläkeläiset ja ikääntyvät/ikäntyneet muodostavat merkittävän osan päihde- ja mielenterveysjärjestöjen vapaaehtoistoimijoista. Haasteeksi muodostuu nuorten tavoittaminen toiminnan piiriin sekä ikääntyvän/ikäntyneiden toimijoiden tukeminen. Voidaan myös kysyä, onko sote-uudistuksen keskeisestä palveluiden integraatiosta viestitty järjestökentälle onnistuneesti.

Järjestöjen tavoittamien ihmisten hyvinvointi ja toimintakyky

Tutkija Tuuli Pitkänen (A-klinikkasäätiö) esitteli uusia tutkimustuloksia päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tavoittamien ihmisten näkemyksistä ja kokemuksista. Viime talvena MIPA-hankkeen hyvinvointikyselyyn vastasi 1085 järjestöjen palveluihin tai toimintoihin osallistunutta henkilöä, jotka edustivat päihde- ja mielenterveysjärjestöjen kenttää laaja-alaisesti mm. taustatietojen ja osallistumistavan suhteen. Vastaajista 709 oli hakeutunut järjestöjen toimintaan omien ongelmiansa vuoksi, 148 oli läheisiä ja 228 jostain muusta syystä osallistuneita.

Pitkänen vertasi tuloksia myös THL:n laajan Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksen tuloksiin. Näiden aineistojen perusteella päihde- ja mielenterveysjärjestöt tavoittavat kohderyhmäänsä eli juuri niitä ihmisiä, jotka keskimääräiseen väestöön verrattuna ovat mm. yksinäisempiä ja joiden on keskimääräistä hankalampi kattaa menojaan tuloillaan. MIPA-hankkeen hyvinvointikyselyn perusteella yksinäisyys oli laajasti yhteydessä heikompaan toimintakykyyn sekä siihen, että kokee elämäntilanteensa eri osa-alueilla keskimääräistä heikommaksi.

Järjestötoimintaan tai palveluihin mukaan tulemisen on koettu lisäävän hyvinvointia elämän eri osa-alueilla. Toiminnassa mukana olevat eivät koe itseään ensisijaisesti huono-osaisiksi vaan tunnistavat elämässään myös myönteisiä asioita.

Tutkimustulosten synnyttämiä kysymyksiä

Työpajan pienryhmissä pohdittiin Sarin ja Tuulin alustusten pohjalta erityisesti seuraavia kysymyksiä: 1) Miten tuetaan ikääntyviä/ikäntyneitä järjestötoimijoita – ja miten tavoitetaan nuoret? 2) Missä järjestöt voisivat tehdä yhdessä enemmän päihde- ja mielenterveysyhteistyötä? 3) Mitkä ovat järjestöjen yhteiset huolenaiheet ja yhteisen vaikuttamisen paikat sote-uudistuksessa? 4) Tavoittavatko päihde- ja mielenterveysjärjestöt tavoittelemansa kohderyhmät? 5) Vastaako järjestöjen toiminta ja palvelut osallistujien tarpeisiin? 6) Miltä näyttää digitalisaatio palvelujen käyttäjien näkökulmasta – ketkä käyttävät ja ketkä eivät?

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen paikat Sote-uudistuksessa

Paneelikeskustelun puheenjohtaja Olavi Kaukonen (A-klinikkasäätiö) johdatti panelistit ja yleisön pohtimaan kysymystä järjestöjen paikoista sote-uudistuksessa. Kaukonen korosti neljää eri näkökulmaa. Ensinnäkin järjestöjen kannattaa pitää huolta paikallisuudesta, sillä asiakkaat ovat jatkossakin paikallisia. Toiseksi järjestöjen pitää yhdessä huolehtia siitä, että asiakkaat eivät jää palvelujen ulkopuolelle. Kolmanneksi kansalaisten osallistumismahdollisuuksille tulee rakentaa sellaisia foorumeita, jotta kansalaisen ääni pääsee järjestelmään sisälle. Neljänneksi järjestöjen tulee kuunnella herkällä korvalla sitä, miten ihmisistä puhutaan esimerkiksi silloin, kun esitetään arvioita, etteivät jotkut ihmisryhmät kykene tai osaa käyttää valinnanvapautta.

Johtaja Outi Ruishalme (Suomen Mielenterveysseura) toi paneelissa esiin huolensa järjestölähtöisen toiminnan tulevaisuudesta Sote-uudistuksessa erityisesti silloin, kun apua tuottavat vapaaehtoiset ja ammattilaiset yhdessä ja toiminnan oleellinen osa on perustunut kuntarahoitukseen.

Erityisasiantuntija Jorma Niemelä (Diak) on perehtynyt hallituksen esitykseen ja esitteli mahdollisia vaihtoehtoja siitä, miten järjestöt voisivat tuottaa valinnanvapauden piirissä olevia palveluja. Hän muistutti myös siitä, että valinnanvapauden yksityiskohdista ei toistaiseksi ole lopullisesti päätetty. Koko prosessia tulisi hänen mukaansa hahmottaa myös Mielenterveys- ja päihdejärjestöjen näkökulmasta. Niemelä kannusti innovaatioekosysteemi-ajatteluun: maakunnan kaikkien voimien yhdistämiseen.

Kehittämispäällikkö Airi Partanen (THL) korosti kokemusasiantuntijuutta yhtenä järjestöjen vahvuutena. Järjestöjen olisi tärkeää saada edustajia maakuntien sote-hallintoelimiin. Viime kädessä ihmiset päättävät jatkossa itse, mitä palveluja he haluavat käyttää. Järjestöjen tehtävä on tehdä rajapinnoilla olevaa työtä näkyväksi. Hän myös kysyi, voisiko suunniteltaviin uusiin maakuntaneuvostoihin tuoda uuden mielenterveys- ja päihdeneuvoston.

Järjestökoordinaattori Noora Nieminen (A-Kiltojen Liitto) muistutti mielenterveys- ja päihdejärjestöjen aatteellisesta tehtävästä ja siitä, että hallinnolliset muutokset eivät muuta asiakkaiden tarpeita. Järjestöjen paikka on siellä, missä muut eivät ole. Järjestöillä on tärkeä

edunvalvontatehtävä olla puolustamassa ihmisiä ja ihmisarvoa sinänsä. Järjestöillä on tärkeä toiminnallinen tehtävä siinä, että apu säilyy lähellä ihmisiä.

Yleisö osallistui vilkkaasti keskusteluun ja tuotti mm. metaforan ”sosiaalisesta nivelrikosta”: miten huolehditaan siitä, ettei palvelujen käyttäjille synny tulevaisuudessa ”sosiaalisia nivelrikkoja”, palveluketjujen katkeamisia. Huolta herätti myös sote-uudistuksen yritys-keskeisyys: syövätkö yritykset pienet järjestöt tai tuleeko pienistä järjestöistä vain isompien alihankkijoita. Monille ihmisille digitalisaatio luo paineita. Järjestöt voisivat tukea kansalaisia entistä enemmän digitalisaation hyödyntämisessä. Vertaisuus ja vertaistuki ovat järjestöjen keskeisiä vahvuuksia.

Järjestöjä ja yhteistyötä tarvitaan jatkossakin

Työpaja oli MIPA-hankkeen kannalta erittäin antoisa ja ajoitus tutkijoiden näkökulmasta hyvä. Kyselytutkimusten tuloksia analysoitaessa on tärkeää keskustella järjestöväen kanssa alustavien tulosten herättämistä ajatuksista, tulkinnoista ja tulosten syventämistarpeista. Osallistujien mielestä järjestöille ja järjestöjen väliselle yhteistyölle on jatkossakin oma paikkansa. Työpajasta välittyi tunnelma, että järjestöjen moninaisuudesta huolimatta olemme aidosti yhteisellä asialla, toinen toisemme työtä arvostaen.